ESCOLA D'ART DE MALLORCA

Govern de les Illes Balears
Conselleria d'Educació i Universitats

PROGRAMACIÓ DIDÀCTICA **2026-2027**

1. Identificació del mòdul

1.1. Dades del mòdul

CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR DE COMIC (LOE)
MÒDUL MEC04-DIBUIX APLICAT AL CÒMIC II

Curs	Període	Hores setmanals	Nombre de crèdits ECTS
SEGON	ANUAL	3	6

Professorat responsable:
María Cuadrado García
Correu electrònic:mcuadrado@eam.com
Horari de tutories: dimecres de 18:00-19:00

Coordinador de la família professional de Comunicació Gràfica i Audiovisual:
José Luis Díez Fernández
Correu electrònic: jdiez@eam.cat

1.2. Contextualització del mòdul dins el pla d'estudis

El mòdul persegueix exercitar a l'alumne en la pràctica del dibuix i la utilització de la il·luminacio com a manera d'explorar i desenvolupar la capacitat d'anàlisi, visió espacial, comprensió i abstracció.

Els coneixements i habilitats adquirits permetran a l'alumne desenvolupar la creativitat i la capacitat per a generar idees i comunicar-les dintre de l'activitat professional.

1.3. Requisits per cursar el mòdul:

No hi ha requisits.

2. Normativa de referència

Real Decreto 596/2007, de 4 de mayo, por el que se establece la ordenación general de las enseñanzas profesionales de artes plásticas y diseño (BOE 25/05/2007).

Decret 15/2019, de 15 de març, pel qual s'estableixen els currículums, en l'àmbit de les Illes Balears, dels cicles formatius de grau mitjà de tècnic d'Arts Plàstiques i Disseny en Assistència al Producte Gràfic Imprès i de grau superior corresponents als títols de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Fotografia, de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Il·lustració i de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Còmic, pertanyents tots a la família professional artística de comunicació gràfica i audiovisual, i es regulen l'avaluació i les proves d'accés dels estudis professionals d'arts plàstiques i disseny (BOIB 035, 16 març 2019)

3. Objectius d'aprenentatge del mòdul

1. Utilitzar la metodologia i els diferents materials i tècniques del dibuix com a eines bàsiques per a l'anàlisi de formes, la recerca i la definició formal d'imatges i la comunicació gràfica d'idees.
2. Representar gràficament les formes de l'entorn i les idees.
3. Representar i interpretar gràficament la figura humana i l'animal i la seva expressivitat facial i corporal.
4. Resoldre mitjançant el dibuix qüestions i conceptes de la forma, el volum, l'espai, la llum i el moviment referits a supòsits pràctics de l'especialitat.
5. Comprendre i aplicar els principis compositius propis de la narrativa gràfica en la resolució de propostes de l'especialitat.
6. Desenvolupar la capacitat memorística i de retentiva visual.
7. Aplicar els coneixements de l'assignatura en la resolució gràfica de la forma i l'espai en la narració.
8. Analitzar i valorar la capacitat expressiva del traç en el dibuix aplicat al còmic i incorporar-la en la pròpia feina.
9. Desenvolupar pautes d'estil personals.
10. Proposar i dur a terme solucions gràfiques creatives per al desenvolupament de supòsits pràctics de l'especialitat.
11. Identificar els recursos expressius de pintors, dibuixants i il·lustradors significatius i valorar críticament les seves creacions tenint en compte els coneixements aportats per la matèria i el propi gust.

4. Continguts temàtics del mòdul *(distribuïts en unitats d'aprenentatge)*

4.1. Continguts temàtics

1. L'esbós de la idea. El quadern d'apunts. La línia, el contorn, el traç sensible.
2. El model estàtic i en moviment. L'apunt del natural.
3. Dibuix de retentiva i de memòria.
4. La representació de la llum. El clarobscur. La llum en la definició del volum. La il·luminació. Llums, ombres, transparències i reflexos. L'atmosfera.
5. La forma i l'espai. Composició i estructura. L'espai compositiu. Espai físic i perceptiu. L'expressivitat en l'ordenació de l'espai. Estratègies compositives.
6. Representació d'espais i formes complexes. El paisatge natural i urbà. El dibuix arquitectònic. Distorsions.
7. Anatomia humana i figura animal. Expressió facial i corporal. Distorsions.
8. Interpretació de la forma. L'estil. El dibuix en creadors significatius de còmic. Recursos expressius i narratius dels diferents estils.
9. Recursos expressius en el dibuix aplicat al còmic.
10. Composició narrativa. El ritme narratiu.
11. Varietat de la figura humana. Gèneres, edats i grups racials.
12. Trets personals del dibuixant de còmics i recerca del propi estil.

Unitats didàctiques:

1. Estudi i dibuix de la línia i el volum sobre figura i espai
2. Estudi i dibuix de l'anatomia humana i animal.
3. Estudi i dibuix de la varietat en la figura humana i l'espai.
4. Estudi i dibuix de l'espai compositiu. Composició i narrativa

Unitats transversals: La interpretació de la forma el dibuix de memòria; la cerca del propi estil; els recursos expressius en el dibuix aplicat al còmic.

4.2.Distribució temporal

1 sessió a la setmana de 3 hores.

5. Materials i recursos didàctics

5.1. Bibliografía

AA.VV, *Anatomy in Motion: An Artist's Guide to Capturing Dynamic Movement.* 3dTotal
AA.VV, *Anatomy for Artists: a visual guide for a human movement.* 3dtotal.
ARNAULD M. *Anatomía Artística.*
L.D. GOLDFINGER, H. *Human anatomy for artists.* Ed.Oxford University Press Inc.
MATEU-MESTRE, M.*Tinta: Dibujo y composición para narradores visuales.* Ed. Espacio de Diseño.
MATEU-MESTRE, M. *Perspectiva. Volumen 1. Técnica y narración visual.* Ed. Espacio de Diseño.
MATEU-MESTRE, M. *Perspectiva. Volumen 2.Técnicas para dibujar sombras, volumen y personajes.* Ed. Espacio de Diseño.
MATEU-MESTRE, M. *TINTA Volumen 2. Formato, energía y composición para narradores visuales.* Ed. Espacio de Diseño.
MUYBRIDGE, E. *The human figure in motion*. Ed. Chapman and Hall.
SIMBLET, S. *Anatomía para artistas*.

5.2. Bibliografia complementària

AR ANDREW, L. *Drawings heads and hands.*
ANDREW, L. *Figure Drawing.*
BURNE, H. *El dibujo anatómico a su alcance*.Ed. Taschen.
FABRY, G. Anatomy for fantasy artists. Ed. Barron's Educational Series.
HAMM, J. *Drawing the head and figure.* Ed.The Berckley publishing Group.
https://www.bodiesinmotion.photo/
https://www.kimjunggius.com/
https://characterdesignreferences.com/
https://quickposes.com/en

5.3. Altres recursos.

Assistència a fires, exposicions i esdeveniments culturals relacionats amb l'especialitat.
Recursos en línia a través de la web de l'assignatura com a vídeos, documentals o pàgines web.

6. Metodologia docent

6.1. Estratègies generals metodològiques

A principi de curs es proporcionarà el programa del mòdul per tal d'explicar i definir els objectius a complir, els mètodes de treball i els criteris d'avaluació. La participació activa de l'alumne en el desenvolupament de les classes és tan fonamental com la resolució dels exercicis pràctics, ja que aquest no són una fi en si mateixos, sinó un instrument de treball per a la comprensió dels conceptes que desenvolupa el programa. Es fomentarà en l'alumne l'interès per la recerca, pel treball ordenat i metòdic de les solucions finals. Una vegada realitzada la introducció, la base teòrica i la visualització de referents, al començament de cada bloc, li succeirà la part pràctica. Aquesta assignatura és pràctica i requereix una assistència contínua, ja que les sessions de model, pràctiques del dia a dia, etc, no es poden repetir en igualtat de condicions i temps.

6.2. Organització i tipus d'activitatsd'aprenentatge

L'alumne rebrà la pertinent informació prèvia a cada exercici així com assessorament durant la seva realització, per aconseguir el màxim nombre d'experiències amb la major economia de temps i treball. S'articularà l'exposició teòrica del professor amb les intervencions dels alumnes intentant amb això desenvolupar una actitud crítica i reflexiva, així com fomentar l'autoavaluació i l'estudi creatiu dels conceptes tractats a classe.

6.3. Instal·lacions del centre i material

Aula taller de Dibuix núm. 12, dotada de material variat: cavallets, estàtues d'escaiola i tarima per models del natural, 24 i 28 dotada de projector de gran format.

6.4. Activitats interdisciplinàries

Pendents de fixar amb el departament. Es podran organitzar activitats interdisciplinàries segons el ritme del curs.

6.5 Activitats complementàries

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau), així com diverses sortides de dibuix del natural, que es fixaran segons el temps.

6.6. Atenció a la diversitat

La *Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació* (Títol II, equitat en l'educació) tracta de l'atenció educativa diferent de l'ordinària: Necessitat Específica de Suport Educatiu (ANESE), una categoria única que inclou l'alumnat amb Necessitats Educatives Especials (NEE), l'alumnat amb Dificultat Específiques d'Aprenentatge (DEA), l'alumnat amb Altes Capacitats (AC), l'alumnat d'Incorporació Tardana (IT), i l'alumnat amb Condicions Personals o d'Història Escolar (CP/HE), però en principi per l'ensenyament obligatori.

Per altra banda, la normativa autonòmica que regula els ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny no preveu l'**atenció a la diversitat** ni les **adaptacions curriculars individuals** (ACI) a l'aula, tan sols l'article 13.2 del *Real Decreto 596/2007* estatal estableix que: "Els centres que imparteixin ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny desenvoluparan i completaran els currículums establerts per l'Administració educativa corresponent, mitjançant la posada en pràctica del seu projecte educatiu i la implementació de programacions didàctiques que prenguin en consideració les característiques del context social i cultural, les necessitats de l'alumnat, amb especial atenció als que presentin una discapacitat, i les possibilitats formatives de l'entorn".

Aquestes mesures administratives, que recorda la disposició addicional 1ª del *Reial Decret 596/2007* estatal, es centren principalment en facilitar a l'alumnat els mitjans i recursos que siguin necessaris per accedir als ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny i cursar-los.

- Accés als estudis (article 17.1 del *Reial Decret 596/2007* estatal).
- Convocatòria extraordinària (article 19.5 del *Reial Decret 596/2007* estatal).
- Expedient acadèmic (article 20.2 del Reial *Decret 596/2007* estatal).

En aquest context, sempre hem intentat donar a l'alumnat un **tracte individualitzat i personalitzat**, raó per la qual pensem que no és necessari adoptar mesures especials per atendre l'alumnat amb problemes d'aprenentatge i altres necessitats educatives específiques, en un sentit (discapacitat psíquica, sensorial o motora, trastorns greus de conducta) o en un altre (superdotació, sobredotació). No obstant això, demanem l'alumnat una adreça de correu electrònic per estar en contacte, enviar i rebre exercicis, atendre consultes puntuals, i poder donar una millor atenció personalitzada, aquesta vegada en línia.

En tot cas, en tractar-se d'ensenyaments artístics professionals de lliure elecció, entenem que no es poden fer **adaptacions curriculars significatives**, en el sentit d'adequar els objectius educatius, eliminar o incloure determinats continguts essencials, i modificar els criteris d'avaluació.

Per contra, entenen que sí són possibles les **adaptacions curriculars no significatives** (modificacions dels elements del currículum que no afecten a l'assoliment dels objectius d'aprenentatge) i les **adaptacions d'accés al currículum** (elements organitzatius, recursos de tot tipus i optimització d'aquests), en el marc del *Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics* a les Illes Balears.

De fet, l'article 20.2 (documents bàsics d'avaluació i mobilitat dels ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny) del *Reial Decret 596/2007* estatal explica que les mesures d'adaptació curricular han de constar a l'expedient acadèmic de l'estudiant (si escau). Per altra banda, no s'ha de confondre l'**adaptació curricular no significativa** de la qual parlem amb l'adaptació a la que fa referència l'article 21 del *Reial Decret 596/2007* estatal està referida a l'**adaptació per trasllat d'expedient acadèmic** a un centre d'altra administració educativa.

7. Criteris, procediments i instruments d'avaluació i qualificació

7.1. CA/Criteris d'avaluació del mòdul:

Es valorarà la capacitat de l'alumnat per:
CA01.-Assistir regularment a les activitats lectives, tutories, seminaris, i a la resta de les activitats programades
CA02.-Participar regularment a les activitats lectives, tutories, seminaris, i a la resta de les activitats programades
CA03.-Demostrar interès per la matèria
CA04.-Utilitzar adequadament la metodologia i els diferents materials i tècniques del dibuix en la representació gràfica de formes de l'entorn, idees i conceptes.
CA05.-Saber representar formes, cossos i moviment.
CA06.-Saber representar formes i cossos il·luminats des de diferents focus de llum.
CA07.-Entendre i saber dibuixar les formes i el seu entorn.
CA08.-Saber representar la figura humana atenent les pautes estilístiques i comunicatives corresponents.
CA09.-Adequar els mètodes i les possibilitats plàstiques i expressives de la composició i organització de l'espai, atenent a criteris estètics i narratius.
CA10.-Realitzar dibuixos de retentiva i de memòria amb fidelitat a les característiques formals i estructurals del representat.
CA11.-Explorar i utilitzar pautes d'estil pròpies en el dibuix.
CA12.-Adequar el dibuix, les estratègies compositives i les distorsions formals pròpies del còmic a la intencionalitat estilística i temàtica de l'encàrrec. Identificar i utilitzar amb facilitat els codis i els recursos expressius del dibuix aplicat al còmic.
CA13.-Presentar correctament els treballs adequant-los a les especificacions formals i conceptuals.

Qualificacions:

De acuerdo al BOIB (16 de marzo de 2019): "Els resultats de l'avaluació final de cada mòdul s'han d'expressar en termes de qualificacions d'acord amb una escala numèrica del zero al deu, sense decimals."
En tots els casos, és necessari el lliurament del 100% dels exercicis i/o treballs.
La nota mitjana del conjunt ha de ser igual o major que 5.
En els exàmens o proves s'ha d'obtenir **una nota mínima de 4 per poder fer mitjana amb la resta de treball**s.
Les imatges que s'utilitzin en els treballs han de ser d'autoria pròpia, excepte en aquells casos que es proporcioni una imatge de referència. En cas de necessitar usar imatges d'altres autors, s'ha de citar l'autoria i procedència dels mateixos
En cas de treballs plagiats s'avaluarà amb un 0.
En cas de suplantar l'autoria d'un exercici s'avaluarà amb 0 i la recuperació del bloc passarà directament a la convocatòria ordinària/extraordinària.

Lliuraments:
Els lliuraments seran físics i digitals.
Es penalitzar la entrega amb retard dels treball amb una nota màxima d'un 5.
Els alumnes podran tornar a presentar aquells treballs no aprovats o no presentats en l'Avaluació Ordinària o Extraordinària. Han de presentar-se TOTS els treballs, sense excepció. I obtindran la qualificació mitjançant la suma ponderada de tots els projectes i una Prova Objectiva Final tant en l'Avaluació Ordinària com en l'Extraordinària.
No es considera lliurat un treball si no està al/s suport/s, formats demanat/s i al CLASSROOM assignat per a l'entrega així com l'hora fixada. Si el suport és electrònic, s'ha de poder obrir amb les versions de programari dels ordinadors de l'Escola.
L'alumne tindrà sempre una còpia de seguretat en format digital de tots els treballs que entregui durant el curs.

7.2. Procediments i tècniques d'avaluació i criteris de qualificació o ponderació (ordinària).

Si un alumne falta a més de 10 classes seguides o a 20 no continuades, de manera injustificada, serà baixa d'ofici i perdrà les dues convocatòries del curs. En el seu moment se li comunicarà la seva situació degudament i amb claredat, perquè, si escau, pugui justificar algunes de les absències. L'assistència mínima per poder ser avaluat és del 75% de les activitats lectives.
Per superar l'assignatura s'haurà d'obtenir un mínim de 5.

AVALUACIÓ CONTINUA			
Procediments i tècniques d'avaluació	**Tipus (*)**	**Criteris d'avaluació**	**Ponderació**
*Treballs i projectes presencials ** *	*NR*	*CA01, CA02, CA03, CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11, CA12, CA13*	*65%*
Treballs i projectes no presencials (sketchbook)	*NR*	*CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11, CA12, CA13*	*5%*
*Proves objectives parcials i/o final*** *	*NR*	*CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11, CA12, CA13*	*30%*
		Total	100 %

*Aquest camp s'utilitza per especificar el tipus o caràcter de l'activitat d'avaluació: NR (no recuperable) o R (recuperable).

** No tots els treballs i projectes presencials tenen el mateix pes, ponderació:

PONDERACIÓ: BLOC DE TREBALLS I PROJECTES DE L'AVALUACIÓ CONTINUA (65%)		
1r lliurament	**2n lliurament**	**3r lliurament**
10%	*20%*	*35 %*

Aquests percentatges poden variar si per algun motiu el professor no realitzés algun dels treballs o projectes.
*** Segons com a avanç el curs es podran realitzar d'una a tres proves parcials, (una o cap per bloc) o una final.

7.3. Criteris, procediments i instruments d'avaluació d'alumnes amb el mòdul pendent (ordinària i extraordinària)

AVALUACIÓ D'ALUMNES AMB EL MÒDUL PENDENT			
Procediments i tècniques d'avaluació	**Tipus (*)**	**Criteris d'avaluació**	**Criteris de qualificació o ponderació**
Treballs i projectes presencials (**)	*R*	*CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11, CA12, CA13*	*25%*
Prova objectiva final	*R*	*CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11, CA12, CA13*	*75%*
		Total	100 %

*Aquest camp s'utilitza per especificar el tipus o caràcter de l'activitat d'avaluació: NR (no recuperable) o R (recuperable).

** No tots els treballs i projectes presencials tenen el mateix pes, ponderació:

PONDERACIÓ: BLOC DE TREBALLS I PROJECTES DE L'AVALUACIÓ D'ALUMNES AMB EL MÒDUL PENDENT ORDINÀRIA I EXTRAORDINÀRIA (25%)		
1r lliurament	**2n lliurament**	**3r lliurament**
3,5%	*8%*	*13,5 %*

Aquests percentatges poden variar si per algun motiu el professor no realitzés algun dels treballs o projectes

Alumnes que no poden ser avaluats per avaluació continua (Ordinària):

(Ref.: Decret 121/2010 Article 46) Es contempla el dret de l'alumne a ésser avaluat encara que no hi hagi d'assistir a classe.

Es poden acollir:

a) Alumnes que han superat un 25% de faltes d'assistència i no han estat baixa d'ofici.

b) Alumnes que cursen mòduls pendents de 1r curs q**ue han demanat justificació*** de faltes per horari coincident amb els mòduls de 2nd.

**S'ha de sol·licitar a l'administració del centre l'avaluació del mòdul pendent de 1r curs sense asistir presencialment i la justificació de faltes, adjuntant els horaris corresponents dels mòduls coincidents. Un cop aceptada la sol·licitud, s'adjuntarà a l'expedient de l'alumne.*

7.4. Activitats complementàries

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau).

8. Altres observacions

S'ha de tenir en compte que aquesta és una assignatura pràctica gairebé íntegrament, això implica la importància de la presencialitat, ja que moltes de les sessions no es poden repetir, ni reproduir d'igual manera, i impedeixen així la realització de treballs fora de classe.